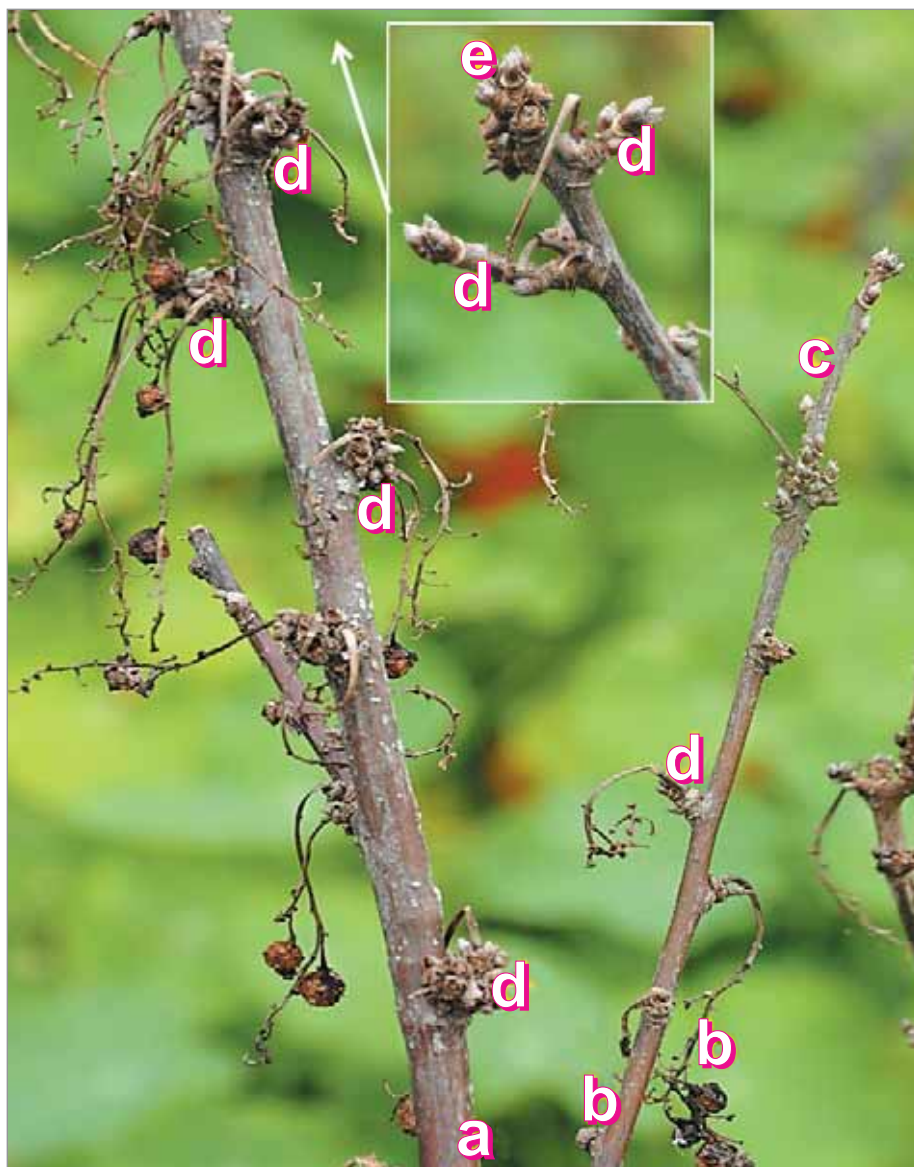

JAK RYBÍZ OMLADIT

Pascal & Jitka Kisslingovi: Fejeton o rybízích č. 8 (předešlé fejetony najdete v Bio 4/2015, 1&2/2018 a Zpravodaj Biodiverzity 1, 2, 3, 4/2020)

Obrázek 1 – Senilní větev 'Šampaňského Růžového' letos na podzim: a – hlavní osa kosterní větve; b – postranní větvička se slabým letošním výhonkem (c); d – další krátké postranní plodící větvičky; e – vrchol kosterní větve už bez apikálního výhonu, což je jednoznačné znamení senility.

Byl podzim a my stáli před jejím vzácným keřem Šampaňského Růžového. Odjakživa miluje růžovou barvu, a když založila zahrádku, objednala si přes internet růžový rybíz. Jednoho krásného růžového večera mladý kurýr s dodávkou DHL jí podal balík z Německa. Radostí mu málem skočila kolem krku. Ted', po letech ale byla očividně zneklidněná stavem keře. Předlouhé větve nesly na koncích jen maličké výhonky, některé tak krátké, že je prozradily jen pupeny. Suché střípiny se suchými bobulemi naznačily, že majitelka letos plody ani nesklízela...

- Letos to bylo mizerné – vytáhla z kapsy mobil s oblíbenými fotkami: Podívejte se, pane, jak byl loni obsypaný krásným ovocem! Co mu je?
- Je mu sedm let, mladá paní!
- O já, takže budu muset koupit nový?
- Ale ne. Velebná šumavská jedle umře po čtyřech stáletích, ale rybíz má život „věčný“, pokud bude mít svého zahradníka a nechytne vážnou virózu. Stačí ho omladit.

(S tou nesmrtelností jsem to asi přehnal, ale když mluvím se slečnou Barborou, nemohu si pomoci.)

Viz obrázek 1 a obrázek 2.

Životní dráha rybízu

Dlouhověkost rybízu nespočívá v dlouhodobém stárnutí jako u stromů, ale v nahrazení starých větví novými, tedy v **regeneraci**. Sledujme životní cyklus jedné větve.

Všechno začíná větším **adventivním pupenem** na bázi staré větve. (Viz obrázek 3, na další straně.)

Z toho pupenu raší odmladek – který má nejsilnější růst: za jednu sezónu může přesáhnout jeden metr. Odmladek se od starších tmavých větví liší světle šedou až rezavou barvou, nese listy, v jejichž úžlabích se tvoří pupeny. Odmladek ale nekvete.

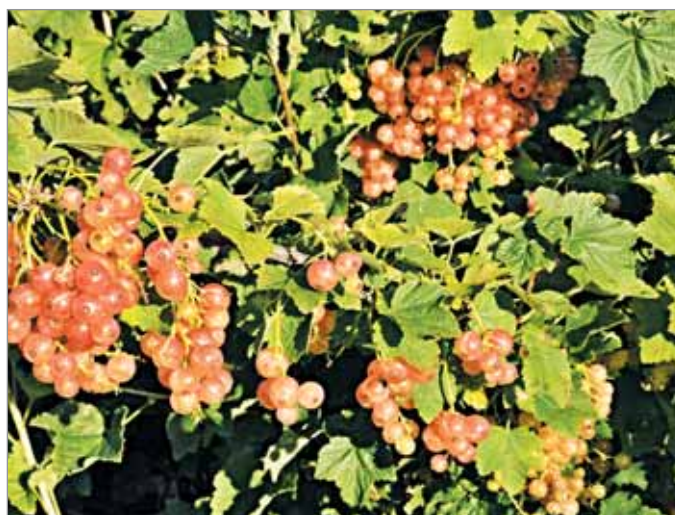
Druhý rok, z jeho apikálního pupenu vyraší silný **apikální výhon**, zase olistěný a bez květů. Větev tak má dva výhony: dole loňský, nahoře letošní. Je to mladá **kosterní větev**. Podle kultivaru (viz níže: variace) už může kvést. Kvetení probíhá vždy na loňském výhonu, jeden květní pupen dává jeden hrozen. První hrozny mladé větve jsou nejdelší s největšími bobulemi. Říkáme tomu **fáze „výstavních hroznů“**. Ty mohou sloužit například na ozdobu dortů nebo vybraných pokrmů.

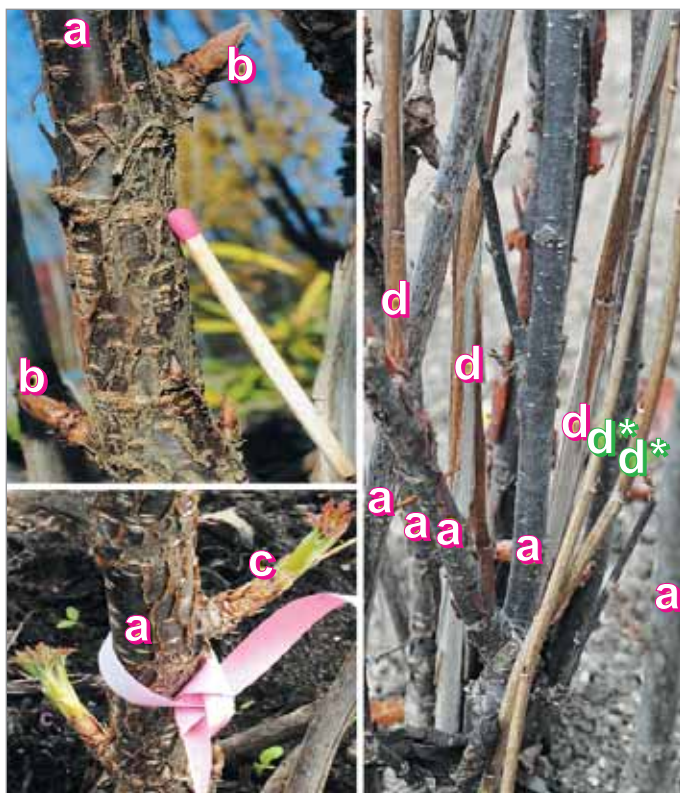
Pupeny loňského výhonu mohou rašit i do víceméně krátkých postranních výhonků. Tyto jsou olistěné a tvoří pupeny jako každý nový výhon.

Apikální výhon převládá nad výhony postranními: je delší, silnější a má větší listy.

Třetí rok se větev a větvičky prodlužují o jeden výhon, rozvětvená kosterní větev

Obrázek 2 – Fotografie stejného keře loni ve fázi shluků (z mobilu slečny Barbory).

Obrázek 3 – Regenerace červených rybízů: a – staré tmavé kosterní větve; b – adventivní pupeny na bázi; c – rašení do odmladků; d – světlejší jednoletý odmladek na podzim.

tedy obsahuje tři generace dřeva. Kvetení probíhá nejen na hlavní ose, ale i na postranních větvíčkách dlouhých někdy jen 5 mm. Ty mohou nést několik hroznů ve **shluku**. Pro ovocnářské pěstování je významné zase převládání hlavní osy nad postranními: loňský výhon hlavní osy dává delší hrozny a větší bobule než postranní větvíčky.

Další roky však tento jev pomine. Apikální výhony hlavní osy jsou kratší a tenčí. Výnos vrcholu hlavní osy klesne, poněvadž velikost hroznů a bobulí bývá úměrná síle výhonů. Postranní větvíčky se dál samy rozvětvují a tím dávají víc hroznů. Tomu říkáme **fáze „shluků“**. U některých kultivarů nastává chvíle, kdy shluky kosterní větev zcela obklopí a schovají. Je to vrchol ovocného výnosu a doba masivních sklizní na výrobu džemu, želé a sirupů (viz fejeton Jak zavařovat rybízy, Zpravodaj č. 3/2020). Viz obrázek 4.

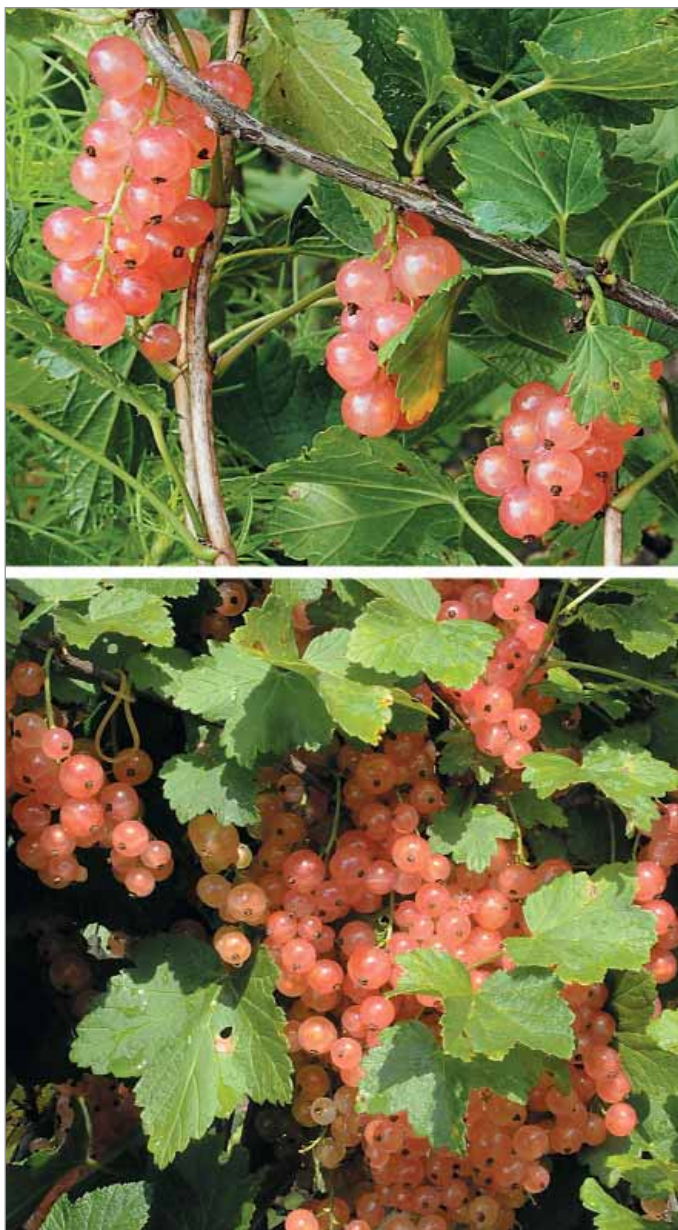
Nakonec přichází **fáze senility**. Kosterní větve už netvoří apikální výhon (viz obrázek 1: „e“), část postranních větvíček uschne, výnos klesá, bobule jsou malé a usychají... Stará větev ale už připravuje své následníky: na své bázi tvoří adventivní pupeny, takže senilita u rybízu není jen úpadek. Dříve nebo později senilní větve uschne, bude však už obklopená novými větvemi.

Jiný způsob regenerace (**hřížení**) probíhá v přírodě a v opuštěných zahradách: stará větev klesá až na zem, tam se zakoření a zrodí se vzpřímený silný výhon. To však už bude jiný příběh.

Jak zvládat přirozený regenerační cyklus

Úspěšné omlazení rybízu znamená vyjít z životního cyklu rostliny a využít ho k regeneraci a dlouhodobému udržení plodnosti. Dělá se **průklest** (neboli prosvětlovací řez): celé větve se sestřihávají až na 5 cm nad zemí. A to mezi listopadem a únorem, neboť «při příliš časném prosvětlovacím řezu, zvláště silnějším, dochází často ještě k nežádoucímu druhotnému rašení» (BLATTNÝ & AL. 1971,148), slabé bylinné podzimní odmladky bez budoucnosti by jinak promarnily zásobu adventivních pupenů. Literatury a názorů ohledně řezu rybízů je habaděj. Pěstители pravokeřného keře v domácí zahradě však stačí zapamatovat si několik zásad:

- Nečekat deset let až se vytvoří „džungle“ větví, ale každý rok průběžně zmlazovat a třeba si vyfotit „před & po“ řezu.
 - V létě předem pozorovat, kolik je plodných větví a které jsou už senilní.
 - Celkový obraz se vyjasní, sestříháme-li všechny větve očividně zbytečné, tedy:
 - Staré krátké větve uprostřed keře
 - Tenké odmladky (označené d* v obrázku 3)
 - Poléhavé odmladky okolo keře
 - Každý rok sestříhat aspoň jednu senilní větev – pokud je. Není nutné dělat důkladný průklest „z jedné vody na čisto“ (viz obrázek 5), raději zasahovat opatrně a počkat jak se keř zachová následující rok.
 - Pokud se vám keř zdá ještě příliš bujný, doporučujeme intuitivní návod BLATTNÉHO & AL. (1971,148): «Pro určení správného počtu vedoucích výhonů (plodných větví) je rozhodující jejich osvětlení. Na nejlépe osvětlených částech bývá nejvíce květů, které nejméně sprchávají, a tím i nejvíce plodů. Optimální je proto hustota keře, kde je umožněn přístup světelným paprskům i do spodních částí keře».
- Budete-li mít dost zkušenosti, můžete se ještě rozhodnout mezi kvalitou a množstvím. Chcete-li krásné hrozny a nemáte čas na vaření džemů, upřednostňujte mladé větve ve fázi „výstavních hroznů“. Chcete-li spíš vydatnou úrodu pro zavařeniny, ponechte větve stárnout do fáze „shluků“.

Obrázek 4 – Fáze „výstavních hroznů“ a „shluků“ u kultivaru 'Rosa Sport'.

Variace: každá odrůda se chová po svém

Bylo by pohodlnější, kdybychom mohli u všech rybízů každý rok nechat X plodných větví, Y odmladků a zbytek sestříhat! Každý kultivar se ale chová jinak, takže průklest musíme přizpůsobit následujícím variacím.

Maratonec / sprinter

U kříženců druhu *Ribes petraeum*, jako 'Gabreta' nebo 'Holandský Červený' (viz fejetony Bio 4/2015 & 1/2018), cyklus od rašení adventivního pupenu do senility trvá někdy 8–12 let. První kvetení přichází teprve třetí až čtvrtý rok, slušný výnos ale pak trvá dlouhá léta. Větev „maratonec“ dospívá pomalu, ale vydrží dlouho a stříhá se až po mnoha letech.

Naopak kultivary druhu *Ribes rubrum*, jako 'Karlštejský Červený' (viz fejeton Bio 2/2018), bývají „sprinteři“: větev začíná kvést už druhý rok, pak stárne rychle a po 3 až 5 letech je tak senilní, že je třeba ji odstranit.

Oba typy poznáte podle květů (viz zmíněné odborné články). Podstatné je ale sledovat váš keř. Můžete například označit (třeba růžovou) stuhou odmladky jednoho ročníku a počítat kolik let potřebují do prvního kvetení.

Bujný / slabší

Některý rybíz tvoří každý rok spoustu nových odmladků. Takovým bujným kultivarem je například 'Pomona' (druhu *R. rubrum*). U něj je třeba odstranit více odmladků, ale nemáte nikdy starost o jeho budoucnost.

Jiný rybíz naopak regeneruje spontánně tak málo, že se stále obáváme, že ho ztratíme. Takovým slabším kultivarem je 'Heros'

(také druhu *R. rubrum*) a jeho pupenová mutace růžový 'Rosa Sport' (viz obrázek 4). Slabý „regenerační elán“ však neznamená, že by keř byl slabý ve všech ohledech: 'Heros' i 'Rosa Sport' patří mezi neplodnější, jejich slabé větve klesají pod tíhou plodů! Takový keř potřebuje častou a intenzivní péči: hodně hnojit a zalévat, intenzivně odstraňovat plodné větve ve fázi shluků na tvorbu a rašení adventivních pupenů. Najít však rovnováhu mezi dostatkem plodných větví a odmladků tady bývá složité. Slabou regeneraci můžeme doplnit: řízujeme a řízký osázíme kolem matečného keře.

Podle naší krátké zkušenosti (10 let je málo) se „regenerační elán“ nezdá být spojený s rodičovskými druhy, ale s jednotlivými kultivary, někdy dokonce i s klonem uvnitř kultivaru.

Entropie?

„Nesmrtelný“ by byl keř, jehož adventivní pupeny by se stále tvořily pod zemí. Každý odmladek by pak zapustil vlastní kořeny a rostlina by se celkově zregenerovala. Pokud ale adventivní pupen raší nad povrchem, jeho odmladek žije z kořenů starší kosterní větve a i když vyrůstají nové větve, podzemní ústroj stárne. Tento problém jsme probrali ve fejetonu o sázení rybízů (Zpravodaj 1/2020), kdy jsme doporučili sázet hluboko, aby bylo řadu let místo pro podzemní pupeny. Přesto se nám zdá, že průměrná úroveň vytváření adventivních pupenů nezvratně stoupá a nastane doba, kdy budou všechny nad zemí. Nezbývá nám pak nic jiného než keř řízkovat nebo vykopat a znovu hluboko zasadit.

Koneckonců průklest rybízů je hra jako pouštění draků: je třeba citlivě vnímat „vítr i reakce svého draka“.

Obrázek 5 – 'Houghton Castle' na podzim roku 2017 před a po průklestu. Keř rostl od roku 2009 skoro bez řezu a byl senilní. Tento příklad sestříhu více než poloviny větví byl ale příliš rozsáhlý. V roce 2018 keř neplodil vůbec (všechny větve byly mladé), ale v r. 2019 se urodil 1 kg a v r. 2020 už 2,5 kg bobulí (což je optimum tohoto kultivaru).